

**Plan van aanpak
bestrijding
eikenprocessierups**

2021

De eikenprocessierups komt al zo'n 30 jaar voor in Nederland, waarvan nu ruim 5 jaar ook in Wassenaar. De eikenprocessierups volledig bestrijden is een utopie. We moeten dus leren leven met de eikenprocessierups. Daarbij is het uitgangspunt dat de gemeente Wassenaar probeert de overlast van de eikenprocessierups zoveel als mogelijk te voorkomen. Dit plan van aanpak is opgesteld om als leidraad te dienen voor het beheersen en het voorkomen van verdere verspreiding van de eikenprocessierups in de gemeente Wassenaar.

De eikenprocessierups

De eikenprocessierups is de larve van een nachtvlinder. Op alle soorten eikenbomen kan men in de maanden mei, juni en juli de (behaarde) eikenprocessierupsen aantreffen. De rupsen gaan groepsgewijs in processie op zoek naar voedsel (eikenbladeren). In het voorjaar heeft de temperatuur invloed op de periode van het uitkomen van de eipakketten. De bomen ondervinden weinig hinder van vraat van de rupsen. Hooguit worden ze in de toppen kaalgevreten. Bij een grote plaag kan de conditie van de boom tijdelijk wat achteruit gaan.

De eikenprocessierups komt voor op nagenoeg alle soorten eiken. In de gemeente Wassenaar staan ruim 5.100 eiken. Dit is bijna 20% van het bomenbestand. Alle gebieden waar eiken staan behoren tot het potentiële verspreidingsgebied van de eikenprocessierups. Meer dan 50% van het aantal eiken in Wassenaar maakt onderdeel uit van de laanstructuren.

De eikenprocessierups veroorzaakt overlast. Na contact met de brandharen van deze rups kunnen klachten ontstaan zoals jeuk, huiduitslag, irritatie aan de ogen of aan de luchtwegen. De klachten komen overeen met allergische reacties en verergeren zich na iedere nieuwe aanraking met de haartjes. Er zijn vooral risico's voor de gezondheid in de periode dat de eikenprocessierupsen brandharen krijgen (half mei-juni) en bij de verdere verspreiding van deze brandharen door verwaaien van brandharen, vervellinghuidjes en lege nesten (juli-september). Deze haartjes kunnen tot 6 jaar later nog overlast veroorzaken.

In de tabel op de volgende bladzijde zijn de verschillende stadia van de rups en de mate van overlast in de verschillende maanden van het seizoen weergegeven.

Overzicht van de mate van mogelijke blootstelling aan brandharen tijdens het jaar

	Ei- stadium	Rupsen in eerste t/m derde stadium	Rupsen in vierde t/m zesde stadium	pop- stadium	Vlinder	Oude verlaten nesten
jan.						
Feb.						
Maart						
april 1ste helft						
april 2de helft						
mei 1ste helft						
mei 2de helft						
juni						
juli 1ste helft						
juli 2de helft						
aug.						
Sept. 1ste helft						
Okt.						
Nov.						
Dec.						

	Geen overlast
	Beperkte blootstelling en ongemak*
	Blootstelling en ongemak
	Veel blootstelling en ongemak

* als gevolg van de aanwezigheid van brandharen in oude nesten (5 tot 7 jaar)

Bestrijding tot 2020

Vanaf 2017 werd de eikenprocessierups in Wassenaar frequenter waargenomen. En pas in 2019 hebben de rupsen voor overlast gezorgd. Dit beperkte zich met name tot klachten van jeuk en irritatie van de ogen. De gemeente Wassenaar heeft de nesten laten wegzuigen door een extern gespecialiseerd bedrijf.

Eind 2019 is in de najaarsnota inzichtelijk gemaakt dat een proactieve bestrijding noodzakelijk is om de eikenprocessierups - en ook de daaraan gerelateerde financiële middelen - in Wassenaar te kunnen beheersen. Voorgesteld is om de bestrijding volgens de Leidraad Beheersing Eikenprocessierups uit te voeren. Deze leidraad is opgesteld door de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) en WUR-Alterra in samenwerking met de Expertgroep Eikenprocessierups. Tevens is de motie bestrijding eikenprocessierups aangenomen.

Doelstelling beheersing eikenprocessierups

De gemeente Wassenaar heeft als doel de plaagdruk van de eikenprocessierups beheersbaar te houden en daarmee de overlast voor inwoners en bezoekers van de gemeente te beperken. Totale bestrijding van de eikenprocessierups is niet mogelijk.

De bestrijding van de rups is de verantwoordelijkheid van de eigenaar van de boom. Gemeente Wassenaar bestrijdt alleen rupsen in de bomen op terreinen die in eigendom zijn van de gemeente. Daarbij informeert en adviseert de gemeente over de bestrijding via de gemeentelijke website en de digitale informatieborden.

Bestrijdingsmethoden 2020 en 2021

In 2020 hanteerde de gemeente een proactieve bestrijdingsmethode (in combinatie met curatieve bestrijding van rupsen en nesten) op basis van risico-inventarisatie, waarnemen en registreren. Daarnaast werden ook aanvullende natuurvriendelijke maatregelen genomen, zoals het ophangen van mezenkasten, het creëren van een gevarieerde onderbeplanting en het aanbrengen van vroegbloeiende bolgewassen. Hiermee werd een leefomgeving gecreëerd voor de natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups, zoals mezen, sluipwespen, gaasvliegen e.d. Deze natuurlijke vijanden leverden een grote bijdrage in het beheersbaar maken van de eikenprocessierups in Wassenaar.

De afgelopen jaren zijn diverse onderzoeken uitgevoerd naar de inzet van nematoden (via de spuitmethode) en het schadelijke effect op andere rupsen en (soft body) insecten. Deze 'biologische' bestrijdingsmethode blijkt helaas een zichtbaar negatief effect te hebben op de insectenpopulaties die leven op en rond de eiken. De keuze is daarom gemaakt geen nematoden meer te gebruiken, maar vol in te zetten op (proactieve) biologische bestrijding (extra nestkasten, gevarieerde beplanting, aanplant bolgewassen e.d.), zodat de natuurlijke vijanden in een vroeg stadium aanwezig zijn. Daarbij wordt curatieve bestrijding (wegzuigen van rupsen en nesten met rupsen) ingezet, zodat de rupsen direct worden verwijderd en verdere verspreiding wordt voorkomen. Voor curatieve bestrijding is het zeer belangrijk dat het protocol signaleren, registreren en acteren nauwkeurig wordt nageleefd.

Risico-inventarisatie

De aanwezigheid van de eikenprocessierups vormt een risico voor de volksgezondheid. Het risico is het grootst binnen gebieden waar (veel) eiken staan en waar veel mensen komen of langdurig verblijven. Binnen de (wijk)winkelcentra en op de sportaccommodaties in Wassenaar staan nagenoeg geen eiken. Bij enkele scholen staan eiken op of nabij het schoolplein. Ook binnen de landgoederen en langs intensief gebruikte fiets- en wandelpaden, zoals de Groot Haesbroekseweg, Buurtweg, Laan van Koot, Groot Hoefijzerlaan, Schouwweg, Rust en Vreugdlaan, Koekoekslaan, Lijsterlaan, Storm van 's Gravensandeweg, Prinses Marielaan, Burchtplein, Burchtlaan, Landgoederenroute en de Rijkstraatweg bevinden zich eikenstructuren. Deze eikenstructuren vormen allen een potentieel verspreidingsgebied voor de

eikenprocessierups en daarmee een potentieel risico voor de volksgezondheid. Binnen deze eikenstructuren en in de omgeving van de scholen kwamen de afgelopen jaren ook de meeste meldingen binnen. Deze locaties hebben daarom ook de hoogste prioriteit bij het bestrijden van de eikenprocessierups.

Waarnemen en registreren

De afgelopen jaren zijn de locaties van nesten van de eikenprocessierups geïnterpreteerd. Deze gegevens zijn gebruikt in de risico-inventarisatie. Ook de komende jaren worden alle meldingen weer geregistreerd. Bewoners en andere gebruikers kunnen de aanwezigheid van eikenprocessierupsen melden via het KCC of het meldingssysteem.

Beheersmaatregelen

Voor de bestrijding van en het beheersbaar houden van de eikenprocessierups in Wassenaar worden verschillende methoden ingezet. Onderstaand een overzicht van de methoden en het moment wanneer deze worden ingezet.

➤ **Biologische bestrijding**

De eikenprocessierups bezorgt overlast op locaties waar de plaagdruk te groot is. Om plaagdruk te voorkomen is het noodzakelijk dat natuurlijke balans en biodiversiteit in evenwicht zijn. Of te wel, zorgen voor een natuurlijke balans door het stimuleren van natuurlijke vijanden - het creëren van een geschikte habitat - en het tegengaan van monocultuur. Biologische bestrijding is een duurzame aanpak waar een langere periode (jaren) in geïnvesteerd moet worden. Verschillende maatregelen kunnen natuurlijke vijanden stimuleren. In bijlage 1 staat een overzicht van de meeste bekende natuurlijke vijanden, weergegeven per ontwikkelingsstadium van de eikenprocessierups. De gemeente zet met biologische bestrijding in op de volgende maatregelen:

▪ *Nestkastjes en insectenhôtels*

Verschillende bomen binnen de Wassenaarse eikenstructuren zijn inmiddels voorzien van nestkastjes. Deze nestkastjes zorgen ervoor dat met name koolmezen en pimpelmezen worden aangetrokken, waarna de mezen de overlast gevende eikenprocessierupsen opeten. In 2020 en 2021 zijn totaal 215 nestkastjes opgehangen.

Ook insecten zijn enorm belangrijk in het beheersen van plaagdieren als de eikenprocessierups. Naast voeding (nectar) hebben ze ook geschikte nestplekken nodig. Daarom plaatst de gemeente ook dit jaar weer extra insectenhôtels op strategische locaties.

Periode: De nestkastjes moeten januari/februari klaar zijn voor gebruik. Dus voor deze periode moeten de gebruikte nestkastjes schoongemaakt zijn. Afhankelijk van het gebruik van de nestkastjes worden de komende jaren extra nestkastjes opgehangen. In 2020 werd bijna 80% van de nestkastjes één of meerdere keren gebruikt.

De insectenhôtels blijven jaarrond staan. Iedere soort insect heeft zijn eigen wensen aan een goede nestgelegenheid. Daarom zorgen we voor variatie in materialen en worden de materialen ook regelmatig vervangen of toegevoegd.

Locaties: Binnen de eikenstructuren of eiken boomgroepen worden één of meerdere nestkastjes opgehangen. Insectenhôtels worden toegepast op locatie waar een brede berm of groenstrook aanwezig is zoals bijvoorbeeld langs de Landgoederenroute.

Communicatie: Op de gemeentelijke website wordt gecommuniceerd over het plaatsen van de nestkastjes en insectenhôtels.

- *Gevarieerde (onder)beplanting*

Door een gevarieerde (onder)beplanting aan te brengen, bermen in te zaaien met wilde (inheemse) bloemen, natuurvriendelijke oevers te creëren en door vroegbloeiende bolgewassen te planten wordt een leefomgeving gecreëerd voor de natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups, zoals verschillende vogels, insecten en geleedpotigen (zie bijlage 1). Deze natuurlijke vijanden leveren een grote bijdrage in het beheersbaar maken van de eikenprocessierups in Wassenaar.

Periode: De (onder)beplanting moet voldoende gevarieerd zijn, zodat een diversiteit aan natuurlijke vijanden in de periode april tot en met juli aanwezig is om de eikenprocessierups te bestrijden. In het beheer van de bloemrijke bermen worden delen niet of later gemaaid, zodat een deel van het gewas – ook in de winterperiode - blijft staan. Hiermee worden vele diersoorten ontzien.

Locaties: Binnen of nabij de eikenstructuren moet de (onder)beplanting gevarieerd zijn. Uitgangspunt is hierbij om een lange bloeiperiode te creëren. Bermen met gazon worden waar mogelijk omgevormd naar bloemrijk gras of inheemse beplanting. Ook de aanplant van bolgewassen draagt bij aan het creëren van een leefomgeving voor de vijanden van de eikenprocessierups.

Communicatie: Op de gemeentelijke website wordt gecommuniceerd over omvormingen van beplanting met een oppervlakte groter dan 100m².

➤ **Curatieve bestrijding**

Curatieve bestrijding is het verwijderen van rupsen en rupsennesten in de boom of aan de stamvoet. Ondanks de maatregelen om de eikenprocessierups met natuurlijke vijanden te bestrijden komt het voor dat de eikenprocessierupsen op een locatie voor overlast zorgen. De rupsen hebben dan mogelijk al brandharen ontwikkeld. In dit geval worden de rupsen en de nesten van de eikenprocessierups weggezogen met een zuigunit. Dit noemen we curatieve bestrijding. Dit gebeurt vanaf de grond of met een hoogwerker. Bomen die moeilijk te bereiken zijn worden klimmend gedaan. Hier worden de nesten ingespoten met lijm en vervolgens handmatig verwijderd. Door snel op waarnemingen en meldingen van eikenprocessierups te anticiperen wordt overlast zoveel als mogelijk voorkomen. Deze waarnemingen of meldingen van de eikenprocessierups worden volgens een prioriteitenlijst afgehandeld.

1. Gebieden waar veel mensen komen of langdurig verblijven vindt bestrijding binnen 24 uur na melding plaats (bijvoorbeeld nabij scholen, zwembad of sportverenigingen)
2. Doorgaande gemeentelijke wandel- en fietsroutes binnen de bebouwde kom vindt bestrijding binnen 3 werkdagen na melding plaats.
3. Doorgaande gemeentelijke wandel- en fietsroutes in het buitengebied vindt bestrijding binnen 10 werkdagen na melding plaats.
4. Gebieden waar weinig mensen komen vindt bestrijding uiterlijk binnen 3 werkweken plaats.

Daarbij is het belangrijk dat rupsen en poppen verwijderd worden, voordat de vlinders uitvliegen (vanaf half juli). Dan heeft deze behandeling ook een plaag onderdrukkend effect op de eikenprocessierups. De vlinders van de eikenprocessierups kunnen dan namelijk geen eipakketten afzetten en daarmee niet zorgen voor nakomelingen.

➤ **Monitoringsvallen**

Monitoringvallen worden ingezet om inzicht te krijgen in de hoeveelheid vlinders - die ondanks de inzet van biologische en curatieve bestrijding - in een gebied worden gevangen. Op basis van deze vangsten kan de plaagdruk voor het komende jaar worden ingeschat en kunnen maatregelen worden genomen.

Monitoringsvallen worden opgehangen vlak voor de periode dat de vlinders gaan uitvliegen. Meestal rond de derde week van juli - met de piek in augustus - en de vlinders vliegen tot september. Deze maatregel is dus reactief en geeft inzicht in de te verwachten populatie in de volgende jaren.

Communicatie en registratie

De inwoners en gebruikers van de Wassenaarse openbare ruimte worden via persberichten, de gemeentelijke website en de digitale informatieborden op verschillende momenten geïnformeerd over de eikenprocessierups, de gezondheidsrisico's en de bestrijdingsmethoden die worden inzet.

Om verspreiding van de brandharen van de eikenprocessierups tegen te gaan is het van belang dat locaties van nesten zo snel en volledig mogelijk in kaart worden gebracht.

De gemeente roept - via de website en de digitale informatieborden - de inwoners en andere gebruikers van de openbare ruimte op deze locaties te melden bij het KCC via telefoonnummer 14070 of via het online meldingssysteem. De melding wordt dan digitaal vastgelegd en de 'besmette' bomen worden door de medewerkers van de buitendienst gemarkeerd met een rood-wit lint. Vervolgens vindt op basis van de eerder omschreven prioritering de bestrijding plaats.

Op basis van het meldingssysteem wordt een actueel logboek van de eikenprocessierups bestrijding bijgehouden. Dit logboek wordt gebruikt om actief en effectief te bestrijden, maar ook om de ingezette bestrijdingsmethoden te monitoren en te evalueren.

Monitoring en evaluatie

De aanwezigheid en de verspreiding van de eikenprocessierups binnen de gemeente Wassenaar wordt jaarlijkse gemonitord en geëvalueerd. Dit vindt plaats op basis van meldingen die zijn opgenomen in het meldingssysteem, registraties (aanwezigheid eipakketen, rupsen, nieuwe of oude nesten) van medewerkers van de buitendienst en de vangsten in de monitoringsvallen.

Jaarlijks vindt een evaluatie plaats met als doelen:

- De evaluatie van de effectiviteit van de bestrijding
- De evaluatie van voorlichting en communicatie
- Eventuele aanpassing van het plan van aanpak
- Evaluatie van de verspreiding van de rups en bepaling van de haardplekken
- Prognose van de plaagdruk in het volgende jaar
- Evaluatie van de overlast
- Evaluatie van de kosten

De evaluatie wordt in een verslag vastgelegd. Dit kan leiden tot aanpassingen in van het Plan van aanpak bestrijding eikenprocessierups gemeente Wassenaar. Aanpassingen worden afgestemd met het afdelingshoofd Omgevingsbeheer en de portefeuillehouder en worden gerapporteerd in de najaarsnota.

Bijlage 1 Natuurlijke vijanden, weergegeven per ontwikkelingsstadium van de eikenprocessierups.

Natuurlijke vijanden eitjes

- Insecten: sprinkhanen, kevers, sluipwespen, oormormen, bastaard weeskildkever, mieren.
- Vogels: winterkoning, roodborst, pimpelmees.

Natuurlijke vijanden rupsen 1ste larvestadium

- Insecten: gaasvliegjarven, lieveheersbeestjes, bloemenwants, kevers (verschillende soorten), roof-, dans- en strontvliegen (verschillende soorten), mieren, sprinkhaan.
- Geleedpotigen: verschillende soorten spinnen.
- Vogels: pimpelmees, roodborst, koolmees, ringmus, winterkoning, boomklever, boomkruiper.

Natuurlijke vijanden rupsen 2de larvestadium

- Insecten: gaasvliegjarven, lieveheersbeestjes, bloemenwants, kevers (verschillende soorten), roof-, dans- en strontvliegen (verschillende soorten), zweefvlieg, mieren, sprinkhaan. In deze fase zijn ook vroege sluipwespen actief.
- Geleedpotigen: verschillende soorten spinnen.
- Vogels: pimpelmees, roodborst, koolmees, ringmus, winterkoning, boomklever, boomkruiper.

Natuurlijke vijanden rupsen 3de larvestadium

- Insecten: roofwantsen, kevers (verschillende soorten waaronder kleine poppenrover, rupsenaaskever, kortschildkevers), zweefvlieg, wespen, sluipwespen, sluipvliegen, sprinkhaan.
- Vogels: koolmees, ringmus, spreek, kauw, boomkruiper, koekoek, wielewaal.

Natuurlijke vijanden rupsen 4de , 5de en 6de larvestadium

- Insecten: roofwantsen, kevers (verschillende soorten waaronder kleine poppenrover, rupsenaaskever, (bid)sprinkhanen, zweefvlieg alleen tot en met 4de larvestadium, wespen, sluipvliegen, sluipwespen.
- Vogels: koolmees, boomkruiper, koekoek, wielewaal, spechten. Soms ook wel gaai en ekster.
- Vleermuizen: sommige soorten eten ook rupsen van vlinders op.

Natuurlijke vijanden poppen

- Insecten: sluipwespen (popparasieten), oormormen, kevers (zoals kortschildkevers).
- Vogels: koolmees en spechten.

Natuurlijke vijanden vlinders

- Insecten: wespen, (bid)sprinkhanen.
- Geleedpotigen: verschillende soorten spinnen.
- Vogels: koolmees, roodborst, mussen, merel, wielewaal.
- Vleermuizen: verschillende soorten waaronder grootoorvleermuis en laatvlieger.